

QUINA FOU LA INCIDÈNCIA ECONÒMICA I SOCIAL DE L'EXÈRCIT CASTELLÀ EN LA SOCIETAT CATALANA DE 1635 A 1700?

JOAQUIM ALBAREDA SALVADOR
Universitat de Girona

RESUMEN: *¿Cuál fue la incidencia económica y social del ejército castellano en la sociedad catalana de 1635 a 1700?*

El autor trata a todos los niveles posibles de análisis el impacto de la guerra en Cataluña en un período, 1635-1700, clave para entender la francofobia del Principado a partir de 1705.

RESUM:

L'autor tracta a tots els nivells possibles d'anàlisi l'impacte de la guerra a Catalunya en un període, 1635-1700, clau per entendre la francofòbia del Principat a partir de 1705.

SUMMARY: *Which was the economic and social impact of the Castilian army in the Catalan society from 1635 to 1700?*

The author treats in all the possible aspects of analysis the impact of war in Catalonia during an essential period, 1635-1700, so as to understand Catalan francophobia since 1705.

La presència obsessiva de les armes, en expressió de Pierre Vilar,¹ és un dels trets que defineixen la societat catalana dels segles XVI i XVII. La guerra dels bàndols, ben explicada per Xavier Torres, va deixar pas a una nova guerra organitzada de dimensions i de conseqüències desconegudes a Catalunya fins aleshores, propiciada per l'enfrontament entre les monarquies francesa i hispànica en el marc expansiu de l'absolutisme. Per tal de valorar esquemàticament les seves múltiples implicacions, i a efectes purament pràctics, perquè de fet els seus elements s'entrecreuen inevitablement, hem estructurat l'anàlisi de l'impacte de la guerra en quatre elements (d'ordre econòmic, d'ordre social, d'ordre jurídic-institucional i, finalment, d'ordre polític) i hem obviat d'altres aspectes, per exemple el relacionat amb les percepcions col·lectives —com va evolucionar la visió que tenien els catalans dels castellans, i a la inversa, a partir de la guerra de Separació—, el qual ha estat analitzat per Ricardo García Cárcel.²

¹ P. Vilar, Pròleg al volum de N. Sales, *Els segles de la decadència, segles XVI-XVIII, Història de Catalunya*, IV, Barcelona, 1989, p. 11.

² R. García Cárcel, *Historia de Cataluña. Siglos XVI-XVII*, vol. I, Barcelona, 1985, pp. 130-178.

L'impacte econòmic

Caldria valorar, en primer lloc, de forma quantitativa, les aportacions globals dels catalans ja fossin en forma de donatius, d'allotjaments i contribucions a les tropes o de mobilització directa d'homes, aspecte avui impossible de contemplar per tot el període, sobre el qual Fernández de Pinedo ens ha aclarit coses. Des d'un punt de vista sempre més subjectiu, són interessants estimacions com les dels diputats i consellers de Barcelona fetes el 1690³ o les que proporciona la publicística, que tenen per objectiu desmentir les crítiques a la suposada insolidaritat dels catalans en les creixents necessitats econòmiques, fiscals i militars de la monarquia —crítiques que J.H. Elliott recull a *La Revolta Catalana*.⁴ A partir de 1621, com ha recordat Núria Sales, i el mateix Elliott, la pressió de la monarquia va esdevenir més insistent i el trànsit i allotjament de tropes, cada cop més conflictiu, sobretot en la mesura que sovint hi eren de pas per lluitar en campanyes llunyanes i no per defensar el territori català, únic cas que preveïen les Constitucions.⁵ Disposem d'estudis sobre el seu impacte en zones concretes, com el de Jordi Vidal Pla, a Vilafranca del Penedès, i el d'Agustí Alcoberro per al Baix Empordà. Pere Gifre ha treballat el tema des de la perspectiva de l'endeutament de les universitats del comtat d'Empúries, contret sobretot durant la guerra dels Segadors, però també després de 1652, en aquesta zona especialment perjudicada per les ocupacions franceses i ha demostrat que les universitats van haver de fer front a l'endeutament amb les seves soles forces i que es van veure implicades en processos judicials i pressions dels creditors, havent de recórrer sovint a concòrdies amb els creditors i a la imposició de redelmes i tallés per poder equilibrar la partida de despeses. Cap a la fi de segle, quan els municipis comencen a aixecar el cap, la guerra dels Nou anys tornà a disparar l'endeutament. Jordi Olivares també ha constatat que a partir de 1641, a l'endeutament comunal estructural s'hi va sumar l'extraordinari derivat de la "taxa del batalló" creada per la Diputació i la Junta de guerra, així com per les contínues despeses dels allotjaments, i entre els anys 1653 i 1658 detecta més d'un centenar d'universitats d'arreu de Catalunya que pledegen contra els creditors censalistes.⁶ De tota manera, resta per fer, encara, un bon estudi global sobre l'impacte de la guerra i les seves repercussions en l'economia catalana de

³ Memorial dels diputats i consellers de Barcelona al rei (6-XI-1690), Volum "Diputació i Catalunya", Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives.

⁴ J. H. Elliott, *La Revolta Catalana, 1598-1640*, 1989 (2), ps. 175, 181 i 187.

⁵ N. Sales, *Els segles...* p. 328.

⁶ J. Vidal, "La comunitat vilatana davant l'exèrcit al segle XVII: Vilafranca del Penedès", *L'Avenç*, 115, 1988, pp. 38-43; A. Alcoberro, "De la mobilització antifrancesa a la mobilització antiespanyola (1639-1641). Alguns exemples al Baix Empordà", a E. Serra (coord.), *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, 1991, pp. 164-191; P. Gifre, "Universitats endeutades i fiscalitat comunitària. Les universitats del comtat d'Empúries, 1659-1705", *Recerques*, 33, Barcelona, 1996, pp. 53-75; J. Olivares, "Plets i endeutament comunal en la immediata postguerra dels Segadors", *Recerques*, 33, Barcelona, 1996, pp. 33-52.

la segona meitat del XVII, el qual hauria de contemplar la geografia canviant dels allotjaments.

Jaume Dantí ha analitzat els límits del redreç econòmic del darrer terç de segle, deixant clar que no es pot parlar d'una recuperació general, ni per la durada ni pel que fa a l'abast geogràfic, la qual, sovint només va suposar tornar als nivells del període anterior a la guerra dels Segadors. La producció agrària es recuperà a partir de 1660-1670, per estroncar-se a la dècada de 1680, mentre que el creixement reprenia a la darrera dècada del segle. Per tant, com ha recordat Eva Serra, es tracta d'un creixement fràgil. Creixement, a més, amenaçat constantment pel pes dels allotjaments, fins al punt que no s'aprecien massa les diferències entre els períodes de guerra i de pau, tal com ha dit Dantí. Ell mateix, a l'hora d'establir una hipotètica relació entre la geografia del redreç i les zones de l'aixecament barretina (1687-1689), ha constatat com la revolta reflectia la debilitat del creixement econòmic i ha assenyalat els allotjaments, a més de la pròpia guerra, com el principal factor que el posava en entredit.⁷

Conseqüències d'ordre social

Deixant a part, els múltiples anys de guerra a la segona meitat del XVII (assenyaladament 1640-1651, 1653-1659, 1667-1668, amb tensió permanent des de 1675, quan Lluís XIV va haver enllestit el sistema defensiu del Pirineu, com ha explicat Alain Ayats,⁸ i especialment entre 1689-1697), el problema de l'allotjament de tropes fou, sens dubte el que incidí més en la societat catalana des dels preludis de la guerra de Separació. L'aportació d'Antonio Espino ha situat bé la qüestió per al període 1653-1689, bo i fent notar que el problema es va veure agreujat, sens dubte, per la penúria financera de la monarquia que mantenia les tropes en un estat precari, tal com ha recordat el professor Ruiz Martín. Això no impedia, però, que els ministres reials i els oficials es beneficiessin dels recursos que havien de destinar a la tropa i que una burgesia ascendent s'enriquís amb el proveïment i aconseguís privilegis de la monarquia.⁹ Com és sabut, els allotjaments i els abusos de les tropes, foren els detonants dels alçaments de 1640 i de 1687. Aquesta càrrega feixuga va afectar de manera desigual els diferents grups socials, ja que els privilegiats intentaven defugir les contribucions, cosa que generava constants enfrontaments i lluites jurídiques, tal com ha explicat Pere Gifre. De més a més, els conflictes antisenyorials latents, com el que enfrontava el Comú de Centelles amb el seu comte s'agreujaven en

⁷ J. Dantí, "Redreçament econòmic i moviment pagès al darrer terç del segle XVII", *L'Avenç*, 184, Barcelona, 1994, pp. 16-19.

⁸ A. Ayats, "La défense des Pyrénées catalanes françaises: 1659-1681. Frontière politique et frontières militaires", 3 volums, Tesi de doctorat, Universitat de Montpeller, 1990.

⁹ A. Espino, "Ejército y sociedad en la Cataluña del Antiguo Régimen. El problema de los alojamientos (1653-1689)", *Historia social*, 7, València, 1990, pp. 19-38 i "El frente catalán en la guerra de los Nueve Años, 1689-1697", Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 1994.

aquells moments de tensió. D'altra banda, Jordi Olivares en analitzar la reacció dels grups privilegiats contra la fiscalitat comunal ha parlat d'una reacció senyorial que aprofitava els efectes destructius de la guerra sobre la comunitat rural, el més ferm obstacle per a l'evolució del senyoriu,¹⁰ cosa que alterava la correlació de forces entre la comunitat rural i el senyor. A la revolta dels Barretines es produïren diverses accions contra els exempts: a Manresa contra els canonges, la crema de cases de privilegiats a Mataró o l'adjudicació d'allotjaments a les masoveries dels nobles. L'enfrontament entre el Comú de Centelles i els familiars del Sant Ofici, el 1689, també és significatiu, ja que malgrat les amenaces d'excomunicació per part d'aquests, el batlle i els jurats van procedir al segrestament de béns dels familiars, els quals van ser subhastats a l'encant públic. Però la cosa no va acabar aquí, perquè el familiar Gabriel Estrada i un nunci de la Inquisició que s'havia desplaçat a Centelles van ser perseguits pels seus habitants i obligats a abandonar el comtat.¹¹ Del problema se'n féu ressò la publicística de l'època, com l'imprès *Luz de la verdad*, publicat a l'entorn de 1698, que rebutjava les contribucions a l'exèrcit per injustes i intolerables:

Injustas, porque pagaban lo que no debían, injustas por el modo con que las hacían pagar, que era más de esclavos que de vasallos, maltratando la gente con obras y palabras. Intolerables porque sobrepujaban al caudal de los pobres que los pagaban, porque los ricos ya se eximían comprando con dineros un privilegio de militar. Con lo cual, la más poderosa y mayor parte de las haciendas de Cataluña venía a ser o de los eclesiásticos o de los militares, y con eso, daba el peso todo sobre los hombros flacos de los pobres...

L'escrit conclouia:

que haya privilegiados en la república está bien y que estos sean los que han hecho algún señalado servicio en orden al bien común, es debido. Pero que éstos sean los más y los más poderosos no puede ser, que no ha de venir la carga toda sobre el común compuesto de solos los pobres. Mas que se compre con dineros, ya es más malo, y tanto, que de ahí nace la miseria y poca estimación en que se halla hoy la nobleza.¹²

¹⁰ P. Gifre, "Universitats...", pp. 71-72; J. Olivares, "Plets...", p. 33.

¹¹ J. Danti, "La revolta dels gorretes a Catalunya (1687-1689)", *Estudis d'Història Agrària*, 3, Barcelona, 1979, pp. 95-96; Ll. Ferrer, "L'avalot de les faves a Manresa. Un moment de la revolta de la terra a Catalunya el 1688", *Recerques*, 11, Barcelona, 1988, pp. 125-135; J. Albareda, "El component antisenyorial en la revolta dels Barretines a Centelles i en l'actitud «botiflera» d'alguns pobles d'Osona", II Col·loqui d'Història Agrària, 1986. Text inèdit.

¹² He utilitzat la versió de *Luz de la Verdad* que porta per títol *Cataluña vindicada de la nota de rebelión con que sus émulos pretendieron denigrar sus glorias*, anotada per J.M. i C., Imprenta Josep Torner, 1842, p. 60 i p. 77.

Aquesta era, sens dubte la crítica social més radical que es podia plantejar al sistema de contribucions generat pels allotjaments, la qual sintonitzava amb les aspiracions dels barretines.¹³ D'altra banda, il·lustra perfectament el deler d'ennobliment, de part de la burgesia, en aquelles dècades conflictives, en les quals gaudir d'exempcions fiscals era probablement molt més atractiu que disposar de distincions honorífiques.

Un darrer element trasbalsava l'existència de les comunitats: la plaga dels miquelets, tant al servei de l'exèrcit de la monarquia hispànica com al de la francesa, considerats per uns i per altres com una mena de bandits, com ha recordat Núria Sales. Xavier Torres ha parlat, fins i tot, de *la guerra dels miquelets*, per al període de 1652-1659, molt intensa a la zona del Collsacabra, dominada amb freqüència pels francesos en aquells anys.¹⁴ Probablement podríem establir algun tipus de vincle entre la figura aleshores minvant del bandoler que formava part de les velles parcialitats de nyerros i cadells amb la nova figura del miquelet, en unes dècades en què la quotidianitat de la guerra multiplicava i engreixava aquestes partides, les quals, sovint actuaven fora de tot control dels comandaments militars. Solien ser grups de 3 a 10 persones que es refugiaven en boscos, turons o bé en cases de parents o amics, d'on sortien per robar o fer composicions. Com que no cobraven normalment dels seus capitans tenien carta blanca per robar i assassinar pels camins. La seva presència creixent incomodava, fins i tot, els militars del mateix bàndol.¹⁵ El dietaris dels contemporanis (com els de Joan Guàrdia i Francesc Gelat)¹⁶ es fan ressò, repetidament, dels abusos comesos pels miquelets, els quals es perllonguen durant la guerra de Successió.

A aquesta mena de tensions en l'interior de les comunitats, cal afegir-n'hi una altra que ja plantejà Dantí: l'oposició entre camp i ciutat o, sobretot, entre les zones on la represa econòmica era més evident i podien sufragar composicions a l'exèrcit estalviant-se el tràngol de l'allotjament, i les zones rurals de l'interior, on la represa era més perceptible. La relació de les ciutats i viles que el 1689 negaren la col·laboració als barretines és ben signficativa: Tarragona, Girona, Vic, Manresa, Mataró, Moià, Balaguer, Castellterçol, Valls, Reus, Cervera i Tàrrrega, entre d'altres, nuclis on predominava l'artesanat i

¹³ P. Molas, "Propaganda y debate político en la revuelta catalana de los "gorretes" (1687-1690)", dins M.C. Iglesias, C. Moya, L. Rodríguez (eds.), *Homenaje a José Antonio Maravall*, tom 3, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1985, pp. 63-75; E. Giralt, "Manifestacions literàries en defensa de l'alçament camperol de 1688", *Estudis d'Història Agrària*, 10, Barcelona, 1994, pp. 157-174.

¹⁴ N. Sales, *Senyors bandolers, miquelets i botiflers*, Empúries, 1984, pp. 105-106 i 116; X. Torres, *La Vall de Torelló als segles XVI i XVII: una història de paraires i bandolers*, Vic, 1995, pp. 123-139. També: "Segadors i miquelets a la revolució catalana (1640-1659)" a E. Serra (coord.), *La Revolució Catalana de 1640*, Barcelona, 1991, pp. 66-96.

¹⁵ J. Albareda, "Catalunya a finals del segle XVII: la continuïtat de la revolta", a E. Serra (coord.) *La revolució catalana...* pp. 294-296.

¹⁶ A. Pladevall, A. Simón, *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVIII*, Barcelona, 1986; A. Simon, *Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva*, Barcelona, 1993.

l'activitat comercial, o bé on els efectes de les transformacions agràries eren més notoris, com a la costa.

Conseqüències d'ordre jurídic-institucional

La guerra era una de les raons de ser de l'absolutisme i de la seva política. El seu desenvolupament per part del monarca topà, arreu d'Europa, amb la resistència i la mobilització popular. En el cas de la monarquia hispànica, la "Unión de Armas", amb la lleua forçosa que implicava, s'oposava frontalment a diverses Constitucions de Catalunya. Malgrat que va ser rebutjada, es van produir múltiples mobilitzacions forçoses. Semblantment, tal com ha exposat Núria Sales, l'allotjament a la lombarda, de manteniment complet del soldat i dels cavalls, era inconstitucional, com ho eren altres pràctiques (subsídies exigits il·legalment, sacrilegis, depredacions de la tropa, etc.). Però la majoria dels greuges deriven d'un de sol, ens diu: "un Estat, jurídicament independent, és tractat com si no ho fos, les seves lleis fonament són tractades com mers «privilegis» que depenen de la bona voluntat del monarca, i com si les veritables lleis fonamentals no fossin les de la terra, incloses entre les Constitucions de Catalunya, sinó les «lleis federals de la monarquia» (com deien aleshores)". És, per aquesta raó, doncs, que el greuge quotidià pren una dimensió política a l'Europa de les monarquies compostes.¹⁷ No deixa de ser un fet simptomàtic de les prevencions contra els abusos de les tropes, que el tresorer del Consell de Cent, don Pere de Montaner —la casa del qual fou cremada pels barretines el 1688—, el 1686, assignés tropes a les poblacions mitjançant un imprès que insistia que l'allotjament es faria "conforme les Constitucions de Catalunya disposen i seguint l'orde de sa Majestat" i manava els oficials, "així reials com de barons, los assistesquen per lo dit allotjament servant en tot les Constitucions de Catalunya".¹⁸

Una dimensió que reflecteixen perfectament els escrits polítics editats durant la guerra dels Segadors, com la *Notícia Universal de Cataluña*, de Francesc Martí Viladamor, els *Secrets Públics*, de Gaspar Sala, la *Política del comte d'Olivares*, de Josep Sarroca, o un *Sermó de Sant Jordi*, predicat per fra Josep de Jesús Maria, recentment editats per Xavier Torres i Eva Serra.¹⁹ O també el text *Luz de la Verdad*, publicat a l'entorn de 1698 quan les seqüeles de la revolta dels barretines ja s'havien apaivagat. La base d'aquesta literatura és la d'una monarquia pactada, amb el rei elegit. És a dir, els catalans havien triat lliurement Carlemany després d'alliberar-se del jou sarraí, a diferència dels

¹⁷ N. Sales, *Els segles...* pp. 329-336. La citació és de les ps. 335-336.

¹⁸ Arxiu Municipal de Sant Joan de les Abadesses, Manuscrits varis, vol. 711 (9-I-1686).

¹⁹ E. Serra, *Notícia Universal de Cataluña*, de Francesc Martí Viladamor, *Escrits Polítics del segle XVII*, tom 1, Vic, 1995; E. Serra, *Secrets Públics, de Gaspar Sala, i altres textos, Escrits Polítics del Segle XVII*, tom 2, Vic, 1995.

castellans que consideraven esclavitzats. Això implicava, per part del monarca, el compliment dels contractes polítics contrets amb els vasalls. En cas contrari, la defensa de la causa catalana, resumida en la trilogia Déu, Pàtria i Lleis, no era una rebel·lió, sinó una guerra lícita. Que l'argumentació política de fons d'aquests escrits no prengui una volada excepcional no és una raó de pes per obviar-ne la seva sòlida i lògica consistència, ni tampoc, com diu Xavier Torres, la seva *modernitat*. Un llenguatge polític contrari al poder despòtic, que segons Salvo Mastellone es va difondre per Europa entre 1685 i 1715, va quallar a Catalunya durant la guerra de Successió, el qual prenia per base el iusnaturalisme i el dret de gents, del qual el *Despertador de Catalunya* (1713) n'es un bon exponent.²⁰ El projecte de repressió dels catalans de 1652 i el memorial del virrei duc de Villahermosa al rei, de 1690, constitueixen un bon exponent de les tendències absolutistes dels darrers Àustria, en relació amb Catalunya.²¹

L'impacte polític

Aquest fou, sens dubte, el resultat de la interacció dels elements esmentats fins ara, amb repercussions de molt abast en les relacions entre les institucions catalanes i la monarquia, d'una banda i, de l'altra, en el decantament dels catalans a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria en la guerra de Successió.

Superat el miratge del neoforalisme, sembla fora de dubte que el marc general de les relacions entre les classes dirigents catalanes amb la monarquia, després de la guerra dels Segadors, era força més complex del que la interpretació neoforalista havia pressuposat. De ben segur, l'elogi incondicional del protagonista i narrador de la història, Narcís Feliu de la Penya, cap a Carles II (*el mejor rey que ha tenido España*), i la represa econòmica de finals de segle XVII, explicada com a resultat de la bona entesa política (incorrent, com diria Pierre Vilar, en una clara *imputació al fet polític*), han donat peu a aquesta interpretació esbiaixada que dificultava la comprensió de la important revolta del Barretines i, sobretot, de l'alçament català de 1705. Tanmateix, si d'una cosa no hi ha dubte, és de la bona relació que una burgesia puixant, simbolitzada per Feliu i el seu entorn, establí amb la monarquia, de la qual va saber obtenir avantatges indiscutibles —com han demostrat Pere Molas i Antonio Espino, el qual ha detectat un autèntic *lobby* dels *asientos*.²² Més enllà d'aquesta realitat,

²⁰ S. Mastellone, "Sulla nascita di un linguaggio rivoluzionario europeo (1685-1715)", a E. Pii, L. S. Olschki (eds.), *I linguaggi politici delle rivoluzioni in Europa, XVII-XIX secolo*. Il Pensiero Politico, Biblioteca, 16, 1992, p. 6; *Despertador de Catalunya per desterro de la ignorància, antidoto contra la malícia, foment a la paciència i remei a la pusillanimitat*, Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms núm. 656, Rafael Figueró, 1713.

²¹ J.M. Torras i Ribé, "El projecte de repressió dels catalans de 1652", a E. Serra (coord.), *La revolució...* pp. 241-290; J. Dantí, *Aixecaments populars als Països Catalans (1687-1693)*, Barcelona, 1990, pp. 206-223.

²² P. Molas, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*,

que beneficiava un segment molt concret de la societat catalana, el marc general de les relacions polítiques era força més complex. Si deixem de banda el desig evident de la monarquia de retallar les atribucions de les institucions catalanes i el fet evident de la ingerència reial en les insaculacions —ben estudiat recentment per Torras i Ribé i, amb anterioritat, per Sánchez Marcos i James Amelang—,²³ el cavall de batalla entre 1653 i les Corts de 1701-1702 serà els problema dels allotjaments i dels abusos de les tropes, el qual està relacionat directament amb la guerra amb França. Efectivament, la guerra esdevé la clau de volta per entendre les actituds diferenciades entre els grups socials dirigents catalans.²⁴ D'una banda, podem constatar el silenci i la complicitat de la burgesia dels negocis amb la repressió executada pel virrei contra els barretines i, fins i tot, la col·laboració de la Generalitat i del Consell de Cent. I no solament perquè la guerra enriquia i facilitava l'accés a l'honor als burgesos, sinó perquè l'abast de la revolta els inquietava i les reivindicacions dels pagesos posaven en entredit l'exempció dels grups privilegiats i la manca de participació de les ciutats en els allotjaments. L'esclletxa entre ciutat i camp —sobretot en les zones rurals menys desenvolupades econòmicament—, per no parlar de la que separava les institucions del país amb la pagesia, era palpable, de la qual n'és un bon exponent el fet que els barretines, el 1688, prenguessin com a ostatge el matoroní Josep Feu, gendre de Feliu de la Penya. Però més enllà d'aquest joc de tensions generat pel conflicte bèl·lic, podem constatar-ne un altre no menys important: el de la malafiança mútua entre les institucions catalanes i la monarquia. Els diputats i els consellers de Barcelona, en memorials adreçats al rei el 1690 i el 1692 expressaven les seves inquietuds sobre els efectes de la presència de tropes a Catalunya i sobre la manca d'una política adequada de defensa del Principat enfront de les constants ocupacions franceses, en el context d'incertesa per la successió del tron a la corona hispànica. Exposaven, de més a més, el sentiment d'abandó enfront de França, reclamaven el dret de poder armar terços com havien fet en els anys 1653, 1674, 1675, 1678 i 1684, i, finalment, es dolien de l'actitud ocupant de les tropes de la monarquia —extremada en processons i celebracions públiques—, fets que evidenciaven una gran desconfiança envers la fidelitat dels catalans. No podem oblidar que els esdeveniments de 1687-1689 eren molt recents i que, de fet, encara persistien focus revoltats en els anys

Barcelona, 1977, pp. 148, 150-151, 169 i 152; A. Espino, "El frente catalán..."

²³ J. M. Torras i Ribé, "El control polític de les insaculacions del Consell de Cent de Barcelona (1652-1700)", *Pedralbes*, 13-1, Universitat de Barcelona, 1993, pp. 457-468; F. Sánchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central tras la guerra de los Segadores (1652-1679)*, Edicions de la Universitat de Barcelona, 1983, pp. 96-117 i "El autogobierno perdido en 1652: el control por Madrid de la vida política en Cataluña durante el Virreinato de Don Juan de Austria (1653-1656)", *Pedralbes*, 2, Universitat de Barcelona, 1982, pp. 101-125; J. S. Amelang, "Municipal Autonomy in early Modern Spain: two recent studies of Barcelona", *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, Universitat de Barcelona, 1984, pp. 19-24.

²⁴ J. Albareda, "Entre França i Espanya: actituds dels grups dirigents catalans a la fi del segle XVII", *Pedralbes*, 13-1, Universitat de Barcelona, 1993, pp. 167-181.

noranta, atíats pels dirigents de la revolta exiliats a França. Per això no ha d'estranyar-nos la reticència del virrei a armar els catalans ni el seu pànic a qualsevol acte públic que pogués desencadenar un tumult popular i que l'exèrcit, si hem de valorar els resultats de la seva acció a la darrera dècada del segle, acomplís una funció més repressora dels catalans que no pas defensiva del territori. El duc de Villahermosa, el 1690, ho va deixar clar, en escriure al rei que calia procurar "con el mayor cuidado el refuerzo y conservaci6n del exèrcito con infantería y cavallería en proporci6n suficiente, no siendo menos nezesario que para la defensa del enemigo para que se mantenga esta provincia".²⁵

El corollari d'aquest enrariment de les relacions entre la classe política catalana i la monarquia, fou que el 1691, quan el regust de la repressió del virrei Villahermosa contra els barretines encara era viu, la intendència del Rosselló, amb Ramon Trobat al davant, intentà repetir l'experiència de 1641 per tal d'annexionar el Principat a França, objectiu per al qual demanà el suport a diversos nobles catalans. Malgrat que aquell any els francesos es plantaren davant Barcelona i la bombardejaren, la conspiració esperada no es produí, ja fos perquè Louvois va decidir traslladar els exèrcits cap a d'altres escenaris bèl·lics, per la por dels conspiradors a alçar-se o per ambdues raons alhora. Allò que ens interessa, però, és de constatar el descontentament de les classes dirigents catalanes, les quals se sentien doblement amenaçades: d'una banda, per les constants invasions franceses que l'exèrcit de la monarquia era incapaç de frenar; de l'altra, per la temença latent de la revolta popular, a conseqüència del pes feixuc de les tropes hispàniques i, en algunes zones, per les entrades del francès. El cert és que Jaume Puig de Perafita, els germans Antoni, Daniel i Felicià Saiol, Miquel de Clariana, un Pin6s, un Sentmenat i un Tamarit, apareixen involucrats en el projecte de Trobat. Al capdavant, la petita noblesa, tenia motius de pes per sentir-se descontenta amb els ministres de Carles II, tant per la inseguretats regnant en el territori català com pel malestar creixent del camp, que amenaçava d'esclatar en revolta. L'aposta per França, quan ja es parlava de la successió a la corona d'Espanya, tenia els seus adeptes, que devien assumir aquesta actitud en un exercici evident de possibilisme.

Però malgrat la proximitat cronol6gica, estem lluny, encara, de la francofòbia generalitzada entre els catalans de 1705. Aquesta actitud que caracteritza l'antifilipisme de primera hora s'explica, en bona part, per les campanyes militars franceses de 1694 a 1697, marcades pels abusos i les vexacions sobre la poblaci6n en contrast amb les anteriors derivats dels problemes d'hisenda de Luís XIV. Efectivament, la francofòbia va convertir els interlocutors de Trobat de 1691, Jaume Puig de Perafita —un dels signants del pacte de Gènova amb els anglesos— i els seus aliats de la petita noblesa —a la qual Carles II s'afanyà a concedir-li nous títols a l'última dècada del segle—, en els capdavanters de la causa austriacista. Ara, però, comptaven amb el suport de la burgesia

²⁵ Memorial del virrei duc de Villahermosa a Carles II (15-XII-1690); J. Dantí, *Aixecaments...* p. 218.

—descontenta per l'incompliment de la hisenda reial a l'hora de fer efectius els pagaments dels *asientos* i per la mateixa llargària de la guerra—, i de la majoria dels eclesiàstics —molt indignats per les vexacions de les tropes franceses—. Per contra, la figura del príncep de Darmstadt, que arribà a Catalunya el 1695 amb les tropes aliades de l'Imperi per lluitar contra els francesos (el 1697 fou governador de Barcelona i virrei entre 1698 i 1701), es revela com un element clau per explicar el retrobament de les classes dirigents catalanes amb els Àustria a la fi del regnat de Carles II, en oposició a la casa d'Anjou, identificada com a ocupant, tal com reflecteix la publicística favorable a l'Arxiduc.²⁶

²⁶ J. Albareda, *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona, 1993.